

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ ДАХЬ
ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР**

62173 Арвайхээр, Өвөрхангай аймаг,
Утас/Факс: (976) 7032 3253,
E-mail: uvurkhangai@audit.gov.mn

2020.07.28 № 254
танай _____-ны № _____-т

**Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн
дүгнэлт**

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1, 37.3, 37.5 дахь хэсгийг тус тус үндэслэн сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох тус сумын Ардчилсан намаас ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох сумын Ардчилсан нам нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлоготой нийцүүлэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын дүнгийн хамт аймаг дахь Төрийн аудитын байгууллагад ирүүлж, Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль 37 дугаар зүйлийн 37.5-д заасны дагуу дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийн дүгнэлтийн үндэслэл

Аймаг дахь Төрийн аудитын газар нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгуульд оролцох сумын Ардчилсан намын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ “Төрийн аудит MNS 6817-1:2020” Тулгуур зарчим, “Төрийн аудит MNS 6817 - 6 : 2020” Нийцлийн аудитын зарчим, “Төрийн аудит MNS 6817-8:2020”, Өвөрхангай аймгийн нэгдсэн төсвийн 2020 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, “Өвөрхангай аймгийн эдийн засгийг 2014-2024 онд хөгжүүлэх бодлогын баримт бичиг”, Нийцлийн аудитын стандартыг удирдлага болгон Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, 2021-2022 оны төсвийн төсөөллийн тухай хууль, холбогдох байгууллагаас авсан тайлан, судалгаа, мэдээллийг тус тус шалгуур болгон авч үзсэн.

015030469

D:\Audiitiin gazar\baiguullagiin dotood barimt\A4

Дүгнэлт

Сумын Ардчилсан намын “Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын 2020 оны ээлжит сонгууль”-д оролцохоор ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөр, түүнд орсон зорилт арга хэмжээ нь Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.3 дахь хэсэг, Алсын хараа-2050 Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын заалт, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

Сумын Ардчилсан намын мөрийн хөтөлбөр / ... хуудас/-ийг хавсаргав.

Хувийг: Сумын сонгуулийн хороонд

ДАРГА БӨГӨӨД
ТЭРГҮҮЛЭХ АУДИТОР

Л.ЛАМААЧИН

АРВАЙХЭЭР-2020

ХӨГЖЛИЙН
БОДЛОГО

ХҮН БҮРД ОРЛОГО
ӨРХ БҮРД ӨСӨЛТ ✓

АЙМАГ, СУМЫН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН СОНГУУЛЬД
ОРОЛЦОХ МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

2020

**“АРВАЙХЭЭР–2020”
ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨР**

- Үндэсний эрх ашгийг дээдлэн, хувь хүн, өрх гэрийн хөгжлийг эрхэмлэж, баялгийг бүтээгч, чинээлэг, эрх чөлөөт иргэдийн хариуцлагатай нийгмийг төлөвшүүлэх эрхэм зорилгоо нотлон,
- Хүний жам ёсны, заяагдмал эрх, хувийн өмч, төрийн хязгаарлагдмал оролцоо, төрийн нээлттэй, иргэдэд хянагдах тогтолцоо иргэний нээлттэй нийгэм, жендерийн тэгш байдал зэрэг Ардчилсан намын тулгуур үнэт зүйлсийг шалгуур болгон,
- Нэг ч иргэн ажлаасаа халагдахгүй, цалин нь багасахгүй, нэг ч компани дампуурахгүй, орлого нь буурахгүй, дарамтанд орохгүй байх хямралын эсрэг цогц бодлого баримтлан
- “Монгол өрх Хөгжлийн бодлого 2020” бодлогын баримт бичиг, Өвөрхангай аймгийг 2024 он хүртэл хөгжүүлэх бодлогын баримт бичигийг мөрдлөг болгон,
- Монгол улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал, Ногоон хөгжлийн бодлого дээр тулгуурлан,
- Төрөлх нутагтаа их бүтээн байгуулалтыг өргөжүүлж, хот хөдөөгийн ялгааг багасгаснаар Арвайхээр сумын өрх гэр, иргэн бүр тав тухтай ажиллаж амьдрах нөхцлийг бүрдүүлэхийг зорилго болгон “Өрхийг дэмжсэн өсөлтийн бодлогыг хэрэгжүүлэх мөрийн хөтөлбөрийг танилцуулж байна.

“Монгол-өрх Хөгжлийн бодлого Арвайхээр 2020” толилуулж байна.

НЭГ. ХУВЬ ХҮНИЙ ХӨГЖИЛ, ЭРХ ЧӨЛӨӨ

1.1 ӨРСӨЛДӨХ ЧАДВАРТАЙ БОЛОВСРОЛ

Хүн амын тогтвортой өсөлтийг хангаж, хүн бүрийг эрдэм боловсрол төгс, хөдөлмөрч, бүтээлч сэтгэлгээтэй, эрүүл амьдралын хэв маягийг хэвшил болгосон, Өвөрхангай нутгийнхаа байгаль, түүх соёл, уламжлалаараа бахархсан өв тэгш хүмүүжлээр төлөвшүүлэн, хангалуун сайхан амьдрах эрхийг дээдэлсэн хувь хүний хөгжлийн бодлого хэрэгжүүлж нийгмийн халамжийн үйлчилгээг зөвхөн зорилтот бүлэгт чиглүүлнэ.

1. Хүүхэд бүрийг хөгжүүлж, бүтээлч сэтгэлгээтэй, өөртөө итгэлтэй, эх нутгийнхаа байгаль, түүх, үндэсний хэл соёл, уламжлалаар бахархдаг хүмүүжил олгох “Зөв Монгол хүүхэд” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
2. Хүүхэд гэр бүл, цэцэрлэг, сургуулийн орчинд эрүүл мэндийн боловсрол олгох, эрүүл зан үйлийг төлөвшүүлэх, орчны эрүүл мэндийг сайжруулах бодлогыг нийгмийн эрүүл мэндийн үндсэн чиглэл болгоно.
3. Архидалтын эсрэг үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллагуудыг дэмжиж ажиллах ба архи согтууруулах ундаа хэрэглэдэггүй, эрүүл идэвхитэй амьдралын клубуудыг Арвайхээр суманд байгуулахыг дэмжиж ажиллана.
4. Цэцэрлэг, сургуулийн нэг ангийн хүүхдийн тоог 30-аас хэтрүүлэхгүй байх стандартыг хэрэгжүүлнэ.
5. Өвөрхангай аймгийн Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төвийг түшиглэн Арвайхээр сумын хөдөлмөрийн зах зээлд хэрэгцээтэй байгаа мэргэжлүүдээр сургана.
6. Амжилттай хэрэгжиж буй “Мянган инженер” хөтөлбөрт Арвайхээр сумын иргэд, залуучуудыг түлхүү хамруулна.
7. Тусгай хэрэгцээ /Хөгжлийн бэрхшээл/-т иргэдийг соёлын үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцуулах, тэдний авъяас, хөдөлмөр бүтээлийг дэмжиж, иргэдтэй ажиллах мэргэжилтэн, дохионы хэлний орчуулагч, багш, мэргэжилтнүүдийг бэлтгэх төлөвлөгөөт арга хэмжээнүүдийг авч, нийгмийн баталгааг нь эрс дээшлүүлэхээр зорьж ажиллана.
8. Мэргэшсэн ур чадвар бүхий багшийг бэлтгэхэд дэмжлэг үзүүлж “Шинэ багш” хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
9. Ерөнхий Боловсролын Сургуульд гадаад мэргэжилтэн, гадаад хэлний ахмад багш нарыг зөвлөхөөр ажиллахад дэмжлэг үзүүлнэ.
10. Аймгийн төвд “Спорт”-ын төрөлжсөн сургуулийг шинээр барина.
11. Сургууль, цэцэрлэгийн удирдлагыг мэргэшсэн, тогтвортой, улс төрөөс хараат бус байх нөхцөлийг бүрдүүлж, удирдах албан тушаалтныг чөлөөлөх, томилох асуудалд аймаг, сумын иргэдийн төлөөллөөс бүрдсэн “Боловсролын зөвлөл”-ийн саналыг харгалздаг болно.
12. Мэргэжлийн ур чадвар шаардахгүй ажлын байруудын бий болгож буй иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг бодлогоор дэмжинэ.
13. Сургууль, цэцэрлэг, дотуур байр, спорт заал, бассейн, хүүхдийн хөгжлийн төвийн үйл ажиллагаанд тавигдах нэгдсэн стандарт шаардлагад хяналт тавина.

14. Хүн ам, ажилчин, албан хаагчдын цахим боловсролыг дээшлүүлж, бүх нийтийн цахим боловсролыг (Digital Literacy) дээшлүүлнэ.
15. Арвайхээр суманд сургуулийн автобустай болно.

1.2.ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨГС ҮЙЛЧИЛГЭЭ

- 1 Арвайхээр суманд оношилгооны төв, хавдрын хөнгөвчлөх үйлчилгээ үзүүлэх төвийг барьж, байгуулна.
- 2 Хүнийг өвдөхөөс нь өмнө урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношилгоог өрхийн түвшинд тогтмол хийдэг эрүүл мэндийн үйлчилгээний шинэ хэлбэрийг бий болгож, гэрийн эмчийн шинэ тогтолцоонд шилжинэ.
- 3 Иргэн бүрийг насны бүлэгт нь тохирсон урьдчилан сэргийлэх үзлэг, оношилгоонд хамруулна.
- 4 Аймгийн төвд “Мэс Засал”-ын эмнэлгийг шинээр барина.
- 5 Эрүүл мэндийн үзлэг, үйлчилгээний стандартыг мөрдүүлэх, ажлыг сайжруулахад төрийн бус байгууллагууд, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд онцгой анхаарч ажиллана.
- 6 Хар тамхи, мансуурах бодист донтох, амиа хорлолтын шалтгаан, сэтгэл гутралын өвчлөл, хамаарлын болон бусад сэтгэцийн эмгэг өвчнийг эрт илрүүлж, эмчлэх, нөхөн сэргээх үйлчилгээг бий болгоно.
- 7 Эрүүл мэндийн даатгал голлосон урьдчилан сэргийлэх болон эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний хүрээг өргөтгөх бөгөөд эрүүл мэндийн даатгалын цахим картыг нэвтрүүлнэ.
- 8 Өрх, сумын эрүүл мэндийн төвийн санхүүжилтийг хүн амын шилжилт хөдөлгөөнтэй уялдуулна.
- 9 Уламжлалт анагаах ухааны өв санд суурилж, уламжлалт эмчилгээ, үйлчилгээний брэнд бүтээгдэхүүн хөгжүүлэх ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
- 10 Эмийн найрлагад ордог амьтан, ургамал, эрдсийн нөөцийг хамгаалж, тарималжуулах ажлыг дэмжинэ.

1.3.ХҮН АМЫН ХӨГЖИЛ, ӨРХ ГЭР БҮЛ

- 1 Хүүхдийн хүмүүжил, төлөвшлийн асуудалд онцгой анхаарч, цэцэрлэгийн өмнөх насны хүүхдийг хүмүүжүүлэх олон талт ажлыг зохион байгуулна.
- 2 Залуус хөгжлийн төвтэй болно.
- 3 Гэр бүлийн гишүүн бүрд гэр бүлийн боловсрол олгох, ажил хөдөлмөр эрхлэх, санхүү, бизнесээ хөгжүүлэх, амьдрах орчноо хамтдаа сайжруулах, мэдлэг үр чадварын сургалт, зөвлөмжөөр хангагдах боломжийг дээд шатны байгууллагуудаас гаргасан хөгжлийн бодлоготой уялдуулан хэрэгжүүлнэ.
- 4 Иргэдийн оролцоонд тулгуурлан эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах орчин бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.
- 5 Хүүхдийн эсрэг хүчирхийлэлтэй тэмцэж, дарамт, мөлжлөгийн бүх хэлбэрээс хамгаалах хуулийн хэрэгжилтийг эрс сайжруулна.
- 6 Хүүхдийг цахим мэдээллийн халдлагаас хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх ажлыг эрчимжүүлнэ.

- 7 Хот байгуулалт, барилга, нийгэм, соёлын байгууламжийн төлөвлөлтөд нийт иргэдийн оролцоог, хяналтыг нэмэгдүүлнэ.
- 8 Жендэрт суурилсан хүчирхийлэл, ялгаварлан гадуурхал, бэлгийн дарамтыг арилгах санаачилга, манлайллыг дэмжинэ.
- 9 Хүүхэд харах үйлчилгээг хөгжүүлэх, цэцэрлэгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх замаар эмэгтэйчүүдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

1.3.1 АЖЛЫН БАИР ХӨДӨЛМӨР ЭРХЛЭЛТ

- 1 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн менежментийг сайжруулахад чиглэсэн бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 2 Зорилтот бүлгийн иргэдэд халамжийн үйлчилгээний чиглэээр үйл ажиллагаа явуулж буй иргэд, төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгжүүдийг бодлогоор дэмжинэ.
- 3 Гадаадад ажиллах хүч гаргах төсөл хөтөлбөрүүдийг дэмжиж, хамтарч ажиллана.
- 4 Инновацид суурилсан гарааны бизнес /старт-ап/ хөгжүүлэх ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
- 5 Иргэд амралт, чөлөөт цагаа өнгөрүүлэх соёл, амралтын төвүүдийг шинээр байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.

1.3.2 НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ

- 1 Ахмадын өдөр өнжүүлэх төвүүдийг нэмэгдүүлж үйл ажиллагааг сайжруулна.
- 2 Нийгмийн халамжийн салбарт сайн дурын ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
- 3 Эрүүл мэндийн салбарт ажиллагсдын нийгмийн асуудалд онцгой анхаарч, өрхийн эмнэлгүүдийн санхүүгийн бие даасан үйл ажиллагааг хангаж ажиллана.
- 4 Арвайхээр сумын малчдын нийгмийн даатгалын хамралтыг нэмэгдүүлж, тэдний нийгмийн баталгааг хангана.
- 5 Сэтгэлзүйн зөвлөгөө өгөх төвүүдийг бодлогоор дэмжин ажиллана.
- 6 Эх хүүхэд, өндөр настан, тусгай хэрэгцээ /хөгжлийн бэрхшээл/-т иргэдэд үзүүлэх эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
- 7 Шинээр баригдаж байгаа болон хуучны объект, зам, талбай, орц хонгил, нийтийн бие засах газарт тусгай хэрэгцээт иргэдийн аюулгүй байдлыг хангах стандартын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж ажиллана.
- 8 Арвайхээр сумын Ерөнхий боловсролын сургуулиудын хүүхдүүдэд үйлчлэх автобус явуулж эхэлнэ.

1.4.СОЁЛ, УРЛАГ, СПОРТ

- 1 Уламжлалт өв соёлоо бодлогоор дэмжин хүүхэд багачуудад үндэсний өв, ахуй соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх, төлөвшүүлэх санаачилгыг дэмжиж ажиллана.

- 2 Соёлын өвийг тоон системд хөрвүүлэн хадгалж, олны хүртээл болгоно.
- 3 Соёлын биет ба биет бус өвийг хадгалан хамгаалах, сэргээн засварлах, түүнийг хамгаалан цуглуулагч, тээн уламжлагч нарыг сурталчлан дэмжиж, үндэсний агуулгатай дэлхийн сонирхлыг татахуйц үнэ цэнэтэй өвийг хөгжүүлнэ.
- 4 Үндэсний агуулга бүхий кино, тайз, дэлгэцийн бүтээлийг хөгжүүлж, дэмжинэ. Тайз, дэлгэцийн үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд хөрөнгө оруулалт хийж, түүх, соёлын агуулга бүхий контентыг үзэгчдэд хүргэхэд дэмжлэг үзүүлнэ.
- 5 Мэргэжлийн урлагийн сургалтын байгууллага төгсөгч, дадлагажигчдад эзэмшсэн ур чадвараа хөгжүүлэх, уран бүтээлээ олны хүртээл болгоход нь бодлогоор дэмжинэ.
- 6 Иргэдийн оролцоонд тулгуурлан язгуур урлаг, үндэсний хэв шинжийг агуулсан үндэсний спортын тэмцээнийг зохион байгуулна.
- 7 Биеийн тамир, спортын салбарт аюулгүй ажиллагааны талаар шаардлагатай стандартуудыг нэвтрүүлнэ.
- 8 Спорт цогцолбор, бассейн, сургалтын төв, чөлөөт цагийн үйлчилгээ үзүүлэх багтаамж ихтэй байгууламж, дэд бүтцийг бий болгох төслүүдийг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хэрэгжүүлнэ.
- 9 Спортын олон улсын хэмжээний томоохон арга хэмжээ, фестиваль, уралдаан, тэмцээнийг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлнэ.
- 10 Олимпын олон төрлөөр өсвөр, залуучууд, насанд хүрэгчдийн үндэсний хэмжээний тэмцээнүүдийг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлж, спорт клубүүдийг амжилтаар нь дэмжих чиглэлээр баримтална.

ХОЁР. ХҮРТЭЭМЖТЭЙ ЭДИЙН ЗАСАГ

2.1. ӨСӨЛТИЙН БОДЛОГО

- 1 Байгалийн нөөцийн өгөөжийг иргэдийн аж байдлыг сайжруулах, эдийн засгийн хөгжлийг дэмжих дэд бүтцийн бүтээн байгуулалт болон эдийн засгийн өсөлт, ажил эрхлэлтийг дэмжих тогтвортой олон тулгуурт суурь бий болгоход түлхүү чиглүүлэх бодлого баримтална.
- 2 Арвайхээр суманд тээвэр ложистикийн төв байгуулна.
- 3 Арвайхээр сумын онцлогт тохирсон Брэнд бүтээгдэхүүн бий болгоход ЖДҮ-ийн бодлогоор дэмжинэ.
- 4 Ажиллах хүчийг нэмэгдүүлэх, ядуурлыг бууруулах, ажлын байр олноор бий болгохыг нэн тэргүүний зорилт гэж үзэн цагийн, байнгын болон шинэ ажлын байрыг бий болгох бүтээн байгуулалт, бизнесийн төслүүдийг бүх талаар дэмжиж хөгжүүлнэ.
- 5 Төрийн албанаас бизнесийн салбарт шилжсэн баялаг бүтээгч иргэдийнхээ бизнес эрхлэлтийн хөрөнгө оруулалтын анхны санхүүжилтийг бодлогоор дэмжинэ.

2.1.1 ХӨДӨЛМӨРИЙН ЗАХ ЗЭЭЛ

- 1 Ядуурлын түвшинг Монгол Улсын Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал Алсын хараа-2050 бодлогын баримт бичигт заасан түвшинд хүргэж бууруулна.

- 2 Эрдэс баялаг болон малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах, бүтээгдэхүүн, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэн ажлын байрыг бий болгохыг дэмжинэ.
- 3 Хүүхэд харах үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.
- 4 Төрийн албанаас эрт тэтгэвэртээ гарч жижиг дунд, бичил бизнесийн салбарт шилжин баялаг бүтээх иргэдээ эдийн засгийн бодлогоор дэмжинэ.

2.2 ТӨРӨЛЖИЛТИЙН БОДЛОГО

- 1 Жижиг дунд үйлдвэрлэл, өрхийн үйлдвэрлэл эрхлэгч, бичил бизнес эрхлэгчдийн үйл ажиллагаанд кластерийн систем нэвтрүүлэн хөгжүүлнэ.

2.2.1 АЖ ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН САЛБАР

1. Хөдөө аж ахуйн салбарт боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжиж ноос, ноолуур, мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, арьс ширний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлнэ.
2. Ахуй үйлчилгээ эрхлэгчдийг орон нутгийн бодлогоор дэмжиж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг шинэ түвшинд гаргана.
3. Орон нутгийн онцлогт тохирсон аж ахуй эрхлэгчдийг бага хүүтэй зээл буюу засгийн газар, донор байгууллагуудаас хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөрт хамруулах үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

2.2.2 ЭРЧИМ ХҮЧ

- 1 Аймгийн төвд дулааны станц, дулааны сүлжээ байгуулах ажлыг эрчимжүүлж, ашиглалтад оруулна.
- 2 Арвайхээр сумын айл өрхүүдийн цахилгааны хүчдэлийг нэмэгдүүлнэ.
- 3 Шинэ бүтээн байгуулалт, шинэ суурьшлын бүс, хот суурин газрыг дулааны эрчим хүчээр найдвартай хангах техник, технологийн боломжийг бүрдүүлж халаалтын чанарыг эрс сайжруулна.
- 4 Шинэ зууны малчин хөтөлбөр хэрэгжүүлж малчин өрхүүдийг хүчин чадал өндөртэй цахилгаан хэрэгсэл ашиглах боломжоор хангах ажлыг бодлогоор дэмжинэ.
- 5 Сэргээгдэх эрчим хүчний технологиуд болон холбоотой шинэ санаа хэрэгжүүлэгч иргэн аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжиж ажиллана.

2.2.3 ШИНЖЛЭХ УХААН, ТЕХНОЛОГИ, МЭДЭЭЛЭЛ, ХАРИЛЦАА ХОЛБОО

- 1 Орон нутагт өндөр хурдны интернэтийн сүлжээг өргөтгөж гэр хороололруу шилэн кабелийн сүлжээг оруулна.
- 2 Багш нарын цахим боловсролын ур чадварыг сайжруулах хөтөлбөрийг нэвтрүүлнэ.
- 3 Иргэдэд зориулсан цахим боловсролын төвүүдийг байгуулна.

2.2.4 АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ

- 1 Эрүүл мэндийн, эко-аялалын клубүүдийг дэмжиж ажиллана
- 2 **Спорт клубуудыг амжилтаар нь дэмжинэ.**

- 3 Орон нутгийн иргэд, олон нийтийн амьдралд сайнаар нөлөөлөх, жуулчдад чанартай үйлчилгээ үзүүлэх аялал жуулчлалын дэд бүтцэд хувийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжинэ.
- 4 Арвайн талд “Монгол Түмний Морины Их Шүтээн”-ийг аялал, жуулчлалын бүс болгоно.

2.2.5 ХҮНСНИЙ ҮЙЛДВЭРЛЭЛ

- 1 Хүн амын гол нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүний дотоод хэрэгцээг чанартай хүнсээр хүртээмжтэй хангаж, дотоод зах зээл дэх хүнсний нийлүүлэлтийн сүлжээний эрүүл, аюулгүй байдлыг сайжруулна.
- 2 Жимс, жимсгэний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, хэрэгцээг дотооддоо хангахад чиглэгдсэн хувийн хэвшлийн санаачилгыг дэмжин хэрэгжүүлнэ.
- 3 Иргэдийн хүнсний хэрэгцээгээ өөрөө хангах, хүлэмжийн аж ахуй эрхлэх санаачилгыг бүх талаар дэмжинэ.
- 4 Дөрвөн улирлын хүлэмжийн төсөл хөтөлбөрийг хувийн хэвшилтэй хамтран хэрэгжүүлнэ.
- 5 Экспортын чиг баримжаатай хөдөө аж ахуй-хөнгөн үйлдвэрлэлийн кластерийг орон нутгийн түвшинд хөгжүүлэхийг дэмжинэ.

ГУРАВ. ЭЗЭН МОНГОЛ

3.1 ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛ

1. Төсвийн хөрөнгөөр бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авах үйл ажиллагаанд орон нутгийн иргэдийн оролцоог хангах
2. Орон нутгийн аж ахуй нэгж, компаниудын чадавх, өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх төслүүдийг дэмжинэ. Мал аж ахуй, газар тариалан, гахай, тахианы аж ахуйд суурилсан орон нутгийн онцлог шинэ брэнд бүтээгдэхүүний бизнес загвар хөгжүүлэхийг дэмжинэ.

3.2 “ЧИНЭЭЛЭГ МАЛЧИН” ХӨТӨЛБӨР

- 1 Мал аж ахуйн салбарыг эдийн засгийн үр ашигтай, орчин үеийн шинэ технологи, инновацад суурилж, хөгжүүлэн мэдлэг бүхий малчдыг малчин бизнесмен болгох замаар тогтвортой орлого бүхий хүчтэй дундаж давхаргыг тэлэх бодлого хэрэгжүүлнэ.
- 2 Арвайхээр сумын мал бүхий иргэдийг эрчимжсэн болон хагас эрчимжсэн фермерийн аж ахуй хөгжүүлэх санаачилгыг бодлогоор дэмжинэ.
- 3 Малчдын малын үүлдэр угсааг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлнэ
- 4 Малыг тооноос илүү чанарт шилжүүлж, малын төрлийг зохистой харьцаанд хүргэж, эдийн засгийн ашигтай, технологид суурилсан мал аж ахуйг бодлогоор дэмжинэ. Иргэдийн санаачилгад суурилсан “Чинээлэг малчин” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
- 5 Махыг зах зээлд нэвтрүүлэх хяналтын горимыг сайжруулж, малыг вакцин, туулгад бүрэн хамруулан эрүүлжүүлэх ухаалаг хяналтын системийг нэвтрүүлнэ.
- 6 Малын үүлдэр угсааг сайжруулна.

3.3 ГАЗАР ТАРИАЛАН

- 1 Үрийн аж ахуйн системийг боловсронгуй болгож, аж ахуйг сэргээн хөгжүүлж, хөрс, цаг уурын онцлогт тохирсон, баталгаат сортын үрийн хангамжийг нэмэгдүүлнэ.
- 2 Газар тариалангийн бүс нутагт услалтын системийн менежментийг боловсронгуй болгож, тариалан эрхлэгч, хүнсний ногоо тариалагчдыг бодлогоор дэмжинэ.
- 3 Сэргээгдэх эрчим хүчийг ашиглан усжуулалтын систем, худгийн тоог нэмэгдүүлнэ.
- 4 Экспортод чиглэсэн өндөр ашиг шимтэй эрчимжсэн мал аж ахуйг газар тариалантай хослуулан хөгжүүлнэ.
- 5 Дотоодын тэжээл үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, бодлогоор дэмжинэ.
- 6 Газрын үржил шимийг хамгаалан зохистой ашиглаж, газар тариалангийн үйлдвэрлэлд орчин үеийн технологи, инновац нэвтрүүлнэ.
- 7 Тариалангийн зориулалттай газрын ашиглалтыг сайжруулахын зэрэгцээ газрын үржил шимийг хамгаалах, бүтээмж, үр ашгийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн технологи, инновацын шинэчлэл хийж, "Ухаалаг газар тариалан" үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
- 8 Таримал ургамлын үр үржүүлгийн аж ахуйг цогцоор хөгжүүлж, үрийн сорт сорилт, чанарыг сайжруулж, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон, нутагшсан сортын үрийн хангамжийг нэмэгдүүлнэ.
- 9 Орон нутгийн хөрс, цаг уурын онцлогт тохирсон ургамлын аж ахуйг төрөлжүүлэн хөгжүүлж, импортыг орлох органик брэнд бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх санал санаачилгыг бүх талаар дэмжинэ.
- 10 Газар тариалангийн үйлдвэрлэлийн техникийн шинэчлэлийн бодлогыг хэрэгжүүлж, орчин үеийн техник хангамжийн түвшнийг дээшлүүлнэ.
- 11 Эрдэс болон органик гаралтай бордооны дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжин хөгжүүлж, хангамжийг нэмэгдүүлнэ.
- 12 Газар тариалан эрхлэгчдийн усан хангамжийг сайжруулах зорилгоор хөв цөөрөм байгуулна.

ДӨРӨВ. ХУУЛЬТАЙ МОНГОЛ

4.1 ИРГЭНИЙ ОРОЛЦООТОЙ ЗАСАГЛАЛ

- 1 Мансууруулах бодис болон согтууруулах ундаанд донтсон хамаарал бүхий иргэдийг сэтгэцэд нөлөөлөх бодисоос хамааралтай, донтогч болсон хүнд сэтгэл зүйн, эмнэлгийн болон нийгмийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлнэ.
- 2 Нас, хүйс, нийгмийн бүхий л давхаргад гарч буй улс төрийн үзэл баримтлал ялгаварлал, дарамт, хүчирхийллийг ажлын байр, олон нийтийн бүх орчинд таслан зогсооход чиглэсэн үе шаттай арга хэмжээг тогтмол хэрэгжүүлнэ.
- 3 Хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эсрэг чиглэсэн гэмт хэрэг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, гэр бүл, сургууль болон бусад бичил орчинд хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эрхийг хангах асуудалд төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай нягт хамтран ажиллана.
- 4 Бүх нийтийн эрх ашгийг хөндсөн аливаа асуудал, төсвийн зарцуулалт, сангийн хөрөнгөөр хийж хэрэгжүүлэх бүхий л үйл ажиллагаанд нийтийн сонсгол зохион

- байгуулж иргэд, олон нийтийн саналыг орон нутгийн түвшинд авч хэрэгжүүлдэг болно.
- 5 Арвайхээр хотын стандарт, норм, дүрэм, журам, хэм хэмжээг боловсруулан иргэдийн ажиллаж амьдрах таатай орчинг бүрдүүлнэ.
 - 6 Төсвийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах төсөл арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажлыг иргэний оролцоонд тулгуурлан ил тод нээлттэй болгоно.

4.2 ИРГЭНДЭЭ ҮЙЛЧИЛДЭГ ЗАСАГЛАЛ

- 1 Арвайхээр сумыг хотын статусаар хөгжих бололцоо, нөхцлөөр ханган ажиллана.
- 2 Төрийн албан тушаалтны хүнд суртлыг арилгаж, дарга нарын үрэлгэн зардал, тансаглалыг таслан зогсооно.
- 3 Орчин үеийн стандартын шаардлага хангасан архивын барилгыг шинээр барьж, архивын сан хөмрөгийн хадгалалт хамгаалалтыг сайжруулж, архивын үйлчилгээг цахимд шилжүүлэх ажлыг шат дараатай авч хэрэгжүүлэн, архивын үйлчилгээг иргэдэд түргэн шуурхай хүргэх.
- 4 Хүндэтгэн үзэх шалтгааны улмаас өөрийн биеэр ирж уулзах боломжгүй иргэд төрийн захиргааны албан тушаалтан, албан хаагчидтай онлайн аргаар уулзах боломжийг бүрдүүлнэ.
- 5 Төрийн байгууллагаас гаргах шийдвэрт ард иргэд, төрийн бус байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлж, төрийн үйлчилгээний шийдвэрийг шилэн болгож ажиллана.
- 6 Арвайхээр хотод сууц өмчлөгчдийн холбоог тогтвортой байнгын үйл ажиллагаатай болгон нийтийн орон сууцнуудын засвар үйлчилгээг цаг тухайд нь хийлгэдэг болно.
- 7 Хууль сурталчлах, таниулах ажлын чанарыг дээшлүүлж, олон нийтэд хууль зүйн мэдээллийг шуурхай, үр дүнтэй хүргэж ажиллана.
- 8 Төсвийн зарцуулалт, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүдэд тавих иргэний болон хөндлөнгийн хяналтыг нэмэгдүүлнэ.
- 9 Иргэд, аж ахуйн нэгжийн төрөөс авах үйлчилгээг бүрэн цахим хэлбэрт шилжүүлнэ. Цахим өргөдөл, гомдлын 11-11 төвийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, иргэдийн санал хүсэлт, гомдлыг тухай бүрд нь бүрэн шийдвэрлэж ажиллана.
- 10 Төрөөс зохион байгуулах аливаа төсөл, тендерийн сонгон шалгаруулалтыг авлига, ашиг сонирхлын зөрчлөөс ангид, олон нийтэд ил тод нээлттэй болгоно.

ТАВ. АЮУЛГҮЙ, АМГАЛАН МОНГОЛ

5.1 ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН, НОГООН ХӨГЖИЛ ЭКОСИСТЕМИЙН ТЭНЦВЭРТЭЙ БАЙДАЛ

- 1 Экосистемийн тэнцвэрт байдлын алдагдал, байгалийн нөөц баялгийн зүй бус ашиглалтыг зогсоох, жам ёсоор нөхөн сэргэх боломжийг дээшлүүлэх замаар хүрээлэн буй орчны тогтвортой байдал, ногоон хөгжлийг ханган, хүний амьдралын чанарыг сайжруулна.
- 2 Усны хэрэглээ, хяналт, хэмнэлтийн бодлогыг бий болгож, менежментийг сайжруулна.

- 3 “Саарал” усыг дахин ашиглах, түүнд олгох урамшууллын тогтолцоог бий болгоно.
- 4 Цөлжилттэй тэмцэх шинэ технологийг нэвтрүүлж, энэ чиглэлээрх олон улсын сайн туршлагыг нэвтрүүлнэ.
- 5 Хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх, хадгалах, дахин ашиглах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах үйл ажиллагааг хувийн хэвшлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх, хог хаягдлыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулах зэргээр цогц үйл ажиллагааг шат дараалан авч хэрэгжүүлнэ.
- 6 Ой, рашаан, булаг хамгаалсан, өөрийн хөрөнгөөр нөхөн сэргээсэн иргэн, аж ахуйн нэгжийг дэмжиж ажиллана.
- 7 Хог хаягдлын менежментийг сайжруулна.

5.2 БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖИЛ

- 1 Утааг бууруулах зорилгоор сэргээгдэх эрчим хүч, шинэ техник технологийг ашиглан дулаан, цахилгаан нийлүүлэх иргэд, аж ахуйн нэгжийг бодлогоор дэмжинэ.
- 2 Иргэдийн оролцоонд тулгуурлан нүхэн жорлонг өөрчлөх замаар хөрсний бохирдолыг бууруулна.
- 3 Мод, бут сөөг болон таримал бүтээгдэхүүний арчлалт хамгаалалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг дэмжиж ажиллана.
- 4 Орчноо ногооруулсан иргэд, аж ахуйн нэгжийг урамшуулна
- 5 Хүрээлэн буй орчны ногоон байгууламжыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг иргэд, аж ахуйн нэгжийг бодлогоор дэмжих замаар ногоон байгууламжын менежментийг сайжруулна.
- 6 Жимс, жимсгэний мод тарьсан иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг урамшуулна.

